

В І Д Г У К

офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора, першого проректора Донецького державного університету внутрішніх справ Назимка Єгора Сергійовича на дисертацію Люліна Валерія Олександровича «Запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства України», подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Кримінальні правопорушення на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства (ВКГ) України є одним малодосліджених видів суспільно небезпечних діянь. Однак, їх наслідки в окремих випадках можуть бути охарактеризовані як катастрофічні. Як зазначає сам автор Аналіз криміногенної обстановки засвідчує, що упродовж останніх років (2015–2021 рр.) кількість кримінальних протиправних діянь у ВКГ сфері залишається достатньо високою з тенденцією до щорічного зростання питомої ваги тяжких та особливо тяжких в частині розмірів заподіяної ними шкоди – 19752 (у 2015 р. зареєстровано 1,8 тис. кримінальних правопорушень, 2016 р. – 2,2 тис., 2017 р. – 2,0 тис., 2018 р. – 2,5 тис., 2019 р. – 2,1 тис., 2020 р. – 2,4 тис., 2021 – 2,8 тис) [53; 52]. Нажаль, облікувати кримінальні правопорушення у 2022 р. не виявляється можливим, а от у 2023 р. такий показник сягнув +31,2 % і становив 3,7 тис кримінальних правопорушень у сфері ВКГ. Серед внесених відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань про кримінальні правопорушення у сфері ВКГ переважають кримінально-протиправні посягання вчинені шляхом крадіжок (23 %), шахрайства (5 %), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (41 %), проти довілля шляхом порушення охорони надр, вод і морів (14 %), умисне знищення або пошкодження об'єктів ВКГ (4 %). Однак, латентність кримінальних протиправних дій у сфері ВКГ складає близько 90 %.

Теоретичною основою роботи стали наукові праці таких вчених як А. М. Бабенко, О. М. Бандурка, В. С. Батиргарєєва, А. А. Вознюк, В. В. Голіна, Б. М. Головкін, С. Ф. Денисов, О. М. Джужа, О. О. Дудоров, А. А. Небитов, О. П. Рябчинська, А. В. Савченко, Є. Д. Скулиш, В. І. Шакун та інші.

Деякі аспекти протиправності у сфері господарської діяльності, розглядали у своїх роботах Н. О. Гуторова, О. Г. Кальман, В. П. Корж, Г. А. Матусовський, В. М. Попович, В. Л. Ортинський, В. В. Сазонов, Л. М. Стрельбицька, Є. Л. Стрельцов, О. В. Тихонова, С. С. Чернявський, В. В. Черней. Різні аспекти протидії розкраданням висвітлювались у роботах В. В. Бережняка, Я. В. Василевича, А. Ф. Волобуєва, А. П. Запотоцького, М. І. Камлика, В. В. Корнієнка, С. С. Кулика, В. В. Лисенка, М. М. Ніконова, О. А. Слабченка, К. А. Титової та ін.

Слід погодитись з дисертантом, що реалії запобігання злочинності у сфері господарювання засвідчують, що вона набула принципово нових якостей, трансформуючись у корупційні злочинні організації, діяльність яких спрямована передусім на легалізацію незаконно здобутих активів. Вказані чинники обґрунтовано доводять доцільність обрання теми дисертаційної роботи та її актуальність, а також підтверджують нагальність її комплексного дослідження, за результатом якого має бути сформовано комплексну кримінологічну методика запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ, з виокремленням кримінально-правових і кримінологічно значущих критеріїв, зв'язок яких у процесі діяльності правоохоронних органів визначає специфіку застосування кримінологічних заходів впливу

Дисертацію виконано відповідно до Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2012 року № 569), Стратегії національної безпеки України (Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020), Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2020 року № 1126), Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ (МВС) України від 11 червня 2020 року № 454), Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28) та на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради від 21 листопада 2020 року, протокол № 23).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

У роботі В.О. Люліна комплексно досліджено питання запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства України, отримано нові результати, спрямовані на вирішення теоретичних і практичних питань, які складають зміст порушеної проблематики. Викладені у вступі та розділах основної частини роботи положення, які стосуються постановки проблеми в цілому, окремих її аспектів, переконують в тому, що відповідні питання є теоретично і практично важливими, недостатньо у повній мірі розробленими в сучасній кримінологічній доктрині.

Предмет дослідження визначено коректно. Предметом дослідження є запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ України.

Метою дослідження є надання комплексної кримінологічної характеристики кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ та вироблення на цій основі рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності заходів запобігання таким кримінальним протиправним діянням.

Для досягнення поставленої мети в дисертації сформульовано та вирішено такі основні завдання: з'ясувати сучасний стан дослідження проблем запобігання кримінальним правопорушенням у сфері комунальної власності; надати характеристику сфери ВКГ як об'єкту кримінологічного дослідження; визначити поняття та класифікацію кримінальних правопорушень у сфері ВКГ як основи формування заходів запобігання; охарактеризувати стан та тенденції кримінальних правопорушень у сфері ВКГ; систематизувати детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень у сфері ВКГ; виокремити кримінологічно значущі ознаки осіб, які вчиняють такі кримінальні правопорушення у сфері ВКГ; окреслити загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ; розробити спеціально-кримінологічні заходи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ; запропонувати шляхи удосконалення взаємодії правоохоронних органів та інших суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах ВКГ.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації. Зібраний матеріал аналізується в роботі з використанням комплексу методів наукового пошуку. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема *історико-правовий* – під час з'ясування стану наукових досліджень (підрозділ 1.1); *нормативно-правовий* – для генези правової регламентації діяльності підприємств ВКГ, процесу водопостачання та водовідведення, аналізу законодавчих та відомчих нормативно-правових актів з питань функціонування сфери ВКГ в умовах сучасності (підрозділи 1.2, 1.3, 3.1, 3.2); *формальної логіки* – для виявлення особливостей розуміння специфіки кримінально-правової охорони суспільних відносин, що виникають унаслідок порушення діяльності підприємств ВКГ (підрозділ 1.2); *системний* – у процесі виокремлення та надання характеристики елементів предмету дослідження (розділ 2), обрання запобіжних заходів впливу (підрозділи 3.1, 3.2) та вироблення ефективних шляхів взаємодії правоохоронних та контрольно-ревізійних органів (підрозділ 3.3); *моделювання* – при формулюванні концептуального бачення напрямів загальносоціального запобігання, розробці спеціально-кримінологічних заходів запобігання, а також пропозицій щодо удосконалення такої діяльності та практики її застосування (підрозділи 3.1, 3.2); *контент-аналізу* – під час опрацювання матеріалів правоохоронних органів за окремими кількісними та якісними параметрами з подальшою інтерпретацією одержаних результатів у дисертаційній роботі (підрозділи 2.1–2.3, розділ 3); *соціологічні* (анкетування, інтерв'ювання, спостереження) – з метою вивчення думок різних категорій респондентів з проблемних питань дослідження та з'ясування соціальної результативності кримінологічних заходів (розділи 2–3); *статистичні* – для аналізу зібраних емпіричних даних, а також офіційної статистичної звітності (підрозділи 2.1, 2.3, 3.2, 3.3).

Емпіричну базу дослідження становлять зведені дані вивчення 256 кримінальних проваджень відкритих за ст. 185, 191, 240, 242, 243, 364-369-2 КК України упродовж 2015–2023 рр. з усіх областей країни; узагальнені результати опитувань 83 прокурорів, 90 слідчих та 125 оперативних працівників Національної поліції у Дніпропетровській, Житомирській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській областях); 280 працівників ПРАТ «Київводоканал», КП «Дніпроводоканал», «Інфоксводоканал» (м. Одеса), ЛМКП «Львівводоканал», КП «Харківводоканал»; аналітичні узагальнення МВС України, Національної поліції України, Офісу Генерального прокурора, Державної судової адміністрації України, матеріали підприємств ВКГ, міських та обласних державних адміністрацій; а також результати значного досвіду роботи автора безпосередньо на підприємствах водопостачання та водовідведення різного управлінського рівня.

Дисертантом використано достатній за обсягом масив загальнотеоретичної й спеціальної літератури за темою дослідження. Автор критично проаналізував позиції вчених, які приділяли увагу питанням кримінологічного запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ. Науковий апарат дисертації достатньо високий. Матеріал викладено чітко, доступно, логічно послідовно, грамотно. Ці та інші показники свідчать про комплексну, цілісну, теоретично і практично значущу роботу, вказують, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації, які мають достатній ступінь наукової обґрунтованості та є достовірними. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та чотирьох додатків.

Структура дисертації є логічно обґрунтованою, в достатній мірі узгодженою з визначеними завданнями і предметом дослідження.

У першому розділі, який складається з трьох підрозділів, автором розглядається стан наукових досліджень проблем запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах комунальної власності; аналізуються підприємства водопровідно-каналізаційного господарства як об'єкт кримінологічного дослідження; надається характеристика кримінальних правопорушень, що вчиняються на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства України.

Дисертант цілком правильно вказує на те, що кримінологічні засади запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства України залишаються відкритими і не дослідженими у науковому просторі, а інституції сектору безпеки позбавлені кримінологічної методики запобігання кримінальним правопорушенням у цьому важливому елементі ЖКГ.

Заслуговує на підтримку думка про те, що організація системного запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах ВКГ повинна стати одним із пріоритетних завдань державної політики й потребує детального

вивчення криміногенної природи цього явища, її витоків та особливостей, сфери корупційної діяльності й суб'єктивного складу, наукового обґрунтування пропозицій щодо вирішення теоретичних і практичних проблем, які виникають у процесі запобігання їй в Україні, ужиття дієвих міжвідомчих заходів і поглиблення співпраці органів державної влади. Видається за необхідне втілювати в життя кримінологічну політику держави у частині, що орієнтована на забезпечення національної безпеки, а діяльність по запобіганню кримінальним правопорушенням у сфері водокористування повинна стати самостійним елементом житлово-комунальної політики країни в частині забезпечення безпеки особи, суспільства та держави від кримінальних протиправних посягань.

Автор зміг довести, що кримінальні правопорушення у сфері ВКГ, попри багатоплановість кримінально-правового змісту і кваліфікації, становлять однорідну групу суспільно небезпечних діянь, об'єднаних на основі таких спільних ознак: по-перше, кримінальні правопорушення вчиняють суб'єкти, які є учасниками водопровідно-каналізаційних правовідносин (охоплює організаційні, проектні, кошторисні роботи, а також взаємодію учасників з компетентними органами з приводу організації та здійснення водопровідно-каналізаційних робіт); по-друге, кримінальні правопорушення, зокрема корупційного характеру, вчиняють особи у зв'язку зі здійсненням ними професійної діяльності шляхом порушення норм і правил ведення ВКГ, а також представники державних інституцій під час реалізації дозвільних, тендерних, контрольно-наглядових та інших закріплених законодавством процедур; по-третє, предметами (знаряддями) кримінальних правопорушень є матеріали, обладнання, техніка й інші активи, що використовуються у ВКГ; по-четверте, сліди кримінально протиправних дій відображаються (фіксуються) у відповідних господарсько-фінансових документах, зокрема електронних; по-п'яте, виявленню кримінальних правопорушень сприяє використання спеціальних знань, зокрема щодо бухгалтерського обліку, оподаткування, проходження тендерних процедур тощо, що обумовлює важливість фахової (цільової) працівників органів поліції.

У другому розділі, який складається із трьох підрозділів, досліджено сучасний стан, структуру, динаміки та географію кримінальних правопорушень на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства; визначено детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства; надано характеристику осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства.

Цікавим доробком до кримінологічної науки є висновок з приводу того, що сучасний стан ВКГ України характеризується дефіцитом фінансових ресурсів, необхідних для належної експлуатації та обслуговування систем водопостачання та водовідведення, незадовільним технічним станом споруд, обладнання, недосконалістю структури управління галуззю та нормативно-правової бази для

забезпечення її надійного і ефективного функціонування. У таких умовах, функціональні і фінансово-господарські показники роботи більшості підприємств ВКГ України є незадовільними, а необхідність заміни застарілого обладнання, капітального ремонту мереж водопроводу потребує значних фінансових витрат, які у теперішній час підприємства ВКГ можуть здійснити лише за рахунок надходжень за надані послуги. Сьогодні практично немає постійного джерела фінансування, насамперед коштів на реконструкцію або будівництво систем водопостачання та водовідведення, а значна частина споруд ВКГ відпрацювала нормативний термін і потребує оновлення. Такий стан та тенденції в умовах воєнного стану, і постійних пошкоджень унаслідок обстрілів підприємств водопостачання й водовідведення, нажалі зумовлюють збільшення криміногенних явищ та процесів у ВКГ.

Із урахуванням емпіричної інформації, автор довів, що злочинців, які вчиняють кримінальні правопорушення у сфері ВКГ, доцільно розподілити на дві категорії: особи, які беруть безпосередню участь у водопровідно-каналізаційній діяльності або її регулюванні (обслуговуючий, черговий, технічний, технологічний, фінансовий, охоронний, диспетчерський персонал та ін.); особи, які посягають на водопровідно-каналізаційні відносини «ззовні».

Суб'єктами, першої групи, переважно, є особи чоловічої статі – 68 %, які займають відповідальні посади у сфері ВКГ (директори, начальники дільниць, секторів, підприємства, бригади та ін.), наділені повноваженнями з управління кадрами й розпорядження майном ВКГ – 61 % (частка осіб жіночої статі приблизно складає 1/3, які наділені фінансовими (бухгалтер, начальник фінансового відділу), контрольними функціями (начальник складу, контролер)), а також обов'язками з дотримання вимог посадових інструкцій, правил технічної експлуатації та охорони праці; віком 35–55 років, з вищою освітою або базовою технічною освітою – 72 %; володіють знаннями водопровідно-каналізаційного процесу, фінансового обліку й аудиту; стаж роботи – менше одного року – 15,4 %, від 1 до 3 років – 24 %, від 3 до 5 років – 9,4 %, вище 5 років – 36,7 %, не встановлено – 14,5 %; корисливі, амбітні, жадібні; використовують зв'язки у різних владних структурах; не судимі; сімейні.

Склад, чисельність і кваліфікація персоналу визначається виробником (Водоканал) залежно від потужності та ступеня складності споруд, технологічних процесів з урахуванням обсягів роботи з обслуговування і ремонту діючих мереж і споруд.

Заслугове на підтримку думка про те, що серед технологій учинення кримінальних правопорушень у сфері ВКГ переважають складні форми співучасті (71 %), зокрема створення організованих груп (39 %) та злочинних організацій (42 %) у формі водопровідно-каналізаційних підприємств, протиправна діяльність яких була виявлена і доведена в суді тільки в 3 %. Латентність таких груп або її не доведення у суді склало 97 %. Кількість членів таких злочинних груп визначається відповідно до потреби в розподілі ролей з

огляду на технологію конкретної злочинної діяльності у сфері водопостачання чи водовідведення. Формуються групи зазвичай з ініціативи організаторів (77 %). Особливістю злочинних організацій є їх утворення способом «фінансових пірамід» під прикриттям легально створених суб'єктів господарювання, ієрархічна побудова, тривалий термін функціонування за незмінного складу вищих керівників і поетапного оновлення виконавців середньої та низової ланок. У 26 % випадків у злочинних схемах брали участь підставні особи як номінальні власники суб'єктів господарювання, секретарі й менеджери по роботі з клієнтами, які не були обізнані з планами організаторів, проте за разову винагороду (преміювання) або під приводом прийняття на роботу надавали відповідні послуги.

У третьому розділі, який складається із трьох підрозділів, розглянуто загальносоціальні заходи запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства, заходи запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства, а також проаналізовано взаємодію правоохоронних органів та інших суб'єктів запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства.

Дисертант вірно відмітив, що загальносоціальне запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ повинно бути спрямоване на формування нормативно-правового забезпечення такої діяльності й комплексну правову його реалізацію на загальнодержавному та відомчому рівнях з метою системного кримінологічного аналізу ВКГ, встановлення й усунення причин та умов кримінальних правопорушень у цій галузі, а також осіб (організованих груп та злочинних організацій), припинення їх діяльності до безпосереднього вчинення протиправного діяння, відвернення або мінімізація наслідків (розкрадань; аварій; збитків докільню, підприємствам ВКГ, населенню та ін.).

Заслуговує на увагу і підхід, відповідно до якого ефективним спеціально-кримінологічним напрямом запобігання є ОРД. До суб'єктів запобігання (про що свідчать факти участі їх у виявленні): прокурори (наявність повноважень – 98,3 %, ефективність реалізації цих повноважень – 9,6 %); слідчі (36 % і 6,3 %, відповідно); детективи (71,6 % та 7,9 %, відповідно); працівники оперативних підрозділів (95,4 % та 67,3 %, відповідно); працівники підрозділів правоохоронних органів, які не мають оперативно-розшукової або слідчої функції (10,2 % та 5,6 %, відповідно); працівники підрозділів у структурі правоохоронних органів, які забезпечують інформаційно-аналітичну функцію (70 % і 18,5 %, відповідно). Серед опосередкованих суб'єктів: державні контролюючі органи (наявність повноважень – 36 %, ефективність їх реалізації – 26,7 %); населення, громадськість і ЗМІ, які ініціативно надають первинну інформацію (наявність повноважень – 7,3 %, ефективність їх реалізації – 33,3 %); негласні співробітники (наявність повноважень – 92,7 %, ефективність їх реалізації – 66,3 %).

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих в дисертації визначається перш за все тим, що дисертація є одним з перших монографічних досліджень, в якому на основі комплексної кримінологічної характеристики та вивчення слідчої і судової практики запропоновано шляхи запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ. У роботі обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, зокрема:

вперше:

– надана типологія правопорушників, які причетні до вчинення кримінальних правопорушень на об'єктах ВКГ за службово-рольовими функціями: особи з стажем роботи в галузі ЖКГ або галузях господарювання (керівники, організатори злочинних груп); особи підприємств «Водоканал», які, зловживаючи службовим становищем, вчиняють правові дії з виокремленням корисливого (послідовно-корисливий, нейтрально-корисливий), негативного, легковажного типів; особи, які надають юридичні послуги, що мають значення для підготовки, учинення та приховування кримінальних правопорушень (нотаріуси, аудиторі, ревізори); особи наділені керівними повноваженнями підприємств ВКГ (директора, начальники, бухгалтери), які виконують окремі допоміжні функції, безпосередньо не беручи участі в злочинній схемі; особи (фахівці), яких залучають для використання знань у галузі ВКГ (при тендерних закупівлях, оцінки майна, оцінки вартості робіт) або фінансових операцій (з метою фальсифікації документів, втручання в роботу комп'ютерних мереж тощо); службові особи органів місцевого самоврядування, контролюючих і правоохоронних органів, які забезпечують прикриття протиправної діяльності;

– визначено інструментарій спеціально-кримінологічної діяльності з виявлення кримінальних правопорушень у сфері ВКГ, а саме: *заходи* пошукової діяльності – непроцесуальні заходи, що не потребують погодження з прокурором або отримання дозволу суду, не обмежують конституційні права і свободи громадян, здійснюються працівником правоохоронного органу, спрямовані на отримання кримінологічної інформації про можливе вчинення протиправного діяння; *метод* пошукової діяльності – це маючий чітко виражену кримінологічну спрямованість спосіб пізнання об'єктивної істини про кримінальне правопорушення (детермінанти, особи (-іб), організовані групи) та первинної інформації про ознаки злочинних дій уповноваженим суб'єктом, діяльність якого має спеціальну систему правового регулювання; *запобіжна дія* – це алгоритмізований спосіб пізнавально-запобіжної діяльності суб'єкта пошуку, що у комплексі з тактичними прийомами забезпечує отримання кримінологічної інформації про латентне кримінальне правопорушення;

– запропоновані шляхи взаємодії правоохоронних та контрольно-ревізійних органів в частині залучення до запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ спеціалістів різного профілю (бухгалтерів, аудиторів, ревізорів, економістів тощо) для отримання необхідних консультацій, а

також спільне погодження проведення позапланової ревізії підприємства ВКГ чи перевірки строків її проведення та дати початку, спрямованої на виявлення, вилучення та дослідження документів з ознаками розрахунку: вартості основних фондів; поточних витрат; витрат на сировину і матеріали (реагенти); витрат на паливо і енергію на технологічні цілі; витрат на основну і додаткову заробітну плату; витрат на відрахування на соціальне страхування; витрат на утримання і експлуатацію устаткування; загальновиробничих витрат; річних поточних витрат та собівартості 1м³ води, осаду; основних показників ефективності основних фондів і оборотних коштів; розмірів платежів за скид осаду; розміру відшкодування збитку; розміру загального економічного збитку; розміру завданих збитків навколишньому середовищу;

удосконалено:

– наукове розуміння кримінальних правопорушень у сфері ВКГ як протиправні суспільно небезпечні діяння, що: посягають на суспільні відносини пов'язані з виробництвом, обміном, розподілом і споживанням водних ресурсів та об'єктів водокористування, водопостачання, водовідведення; завдають шкоди комунальним відносинам, підгрунтям яких є охоронюваний законом інтерес громадян, суб'єктів господарювання і держави; вчиняються особами, які здійснюють водопровідно-каналізаційну діяльність, включені в систему комунальних відносин, або іншими особами, які формально перебувають поза сферою ВКГ, проте фактично здатні впливати на прийняття управлінських рішень; не мають насильницького спрямування, вчиняються переважно шляхом розкраданням з порушенням охорони надр, вод, морів, умисним знищенням або пошкодженням об'єктів ВКГ та службових зловживань, основою яких зазвичай є корисна мета;

– систематизація кримінальних протиправних посягань у сфері ВКГ: *загальні*: кримінальні правопорушення проти власності (ст. 185, 190 КК України), у тому числі вчинені шляхом привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК України), проти докільля шляхом порушення охорони надр (ст. 240 КК України), вод (ст. 242 КК України) і моря (ст. 243 КК України), умисне знищення або пошкодження об'єктів ВКГ (ст. 270-1 КК України); *предикатні-службові* пов'язані з наданням послуг водопостачання і водовідведення (ст. 358, 361, 364–369-2 КК України).

– кримінологічний аналіз комплексу повноважень (компетенцій) окремих суб'єктів запобігання правопорушенням на об'єктах ВКГ: органи загальнодержавного (Кабінет Міністрів України, Мінрегіон України – суб'єкти формування та прийняття стратегічних рішень) та регіонального рівня (підприємства централізованого питного водопостачання, централізованого водовідведення, підприємства водопровідної та каналізаційної мережі, підприємства питного водопостачання та централізованого водовідведення – суб'єкти реалізації), правоохоронні органи та громадськість (Національна

поліція, Національне антикорупційне бюро України, Бюро економічної безпеки, громадські організації – суб'єкти охорони);

– класифікацію заходів з виявлення кримінальних правопорушень у сфері ВКГ залежно від: суб'єктів проведення; нормативного регулювання; можливості використати отримані матеріали у запобігання протиправним діям; методики отримання інформації; тактики отримання інформації;

дістало подальший розвиток:

– розподіл поширених способів учинення кримінальних правопорушень у сфері ВКГ на прості (учинені шляхом безпосереднього здійснення дій, які передбачені структурою однієї кримінально-правової норми) та складні (пов'язані з використанням влади, службового становища або службових повноважень, втручанням в роботу комп'ютерних мереж і телекомунікацій і вчиненням інших (предикатних) кримінальних правопорушень) й обрання заходів запобігання на різних кримінологічних рівнях;

– визначення сутності процесу виявлення кримінальних правопорушень і його основних ознак (початковий етап отримання інформації про кримінальне правопорушення, спрямованого на отримання первинної інформації про осіб, предмети, події (факти), які становлять інтерес для правоохоронних органів на основі послідовно здійснюваних кримінологічних заходів.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Результати дослідження повною мірою відображені в наукових фахових виданнях автора, зміст і характер яких відповідають вимогам МОН України, а також виступах з доповідями на науково-практичних заходах різного рівня, що в цілому свідчить про достатній рівень її апробації. Основні положення дисертації опубліковано в семи наукових працях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук та міжнародних наукометричних баз, дві статті – у збірниках тез наукових доповідей.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки й пропозиції впроваджено та можуть використовуватися у: *діяльності правоохоронних органів* – при розробленні й удосконаленні відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, підготовці методичних рекомендацій з питань організації запобігання кримінальним правопорушенням на підприємствах ВКГ (акти Головного слідчого управління Національної поліції України від 30 вересня 2023 р.; Бюро економічної безпеки України від 17 жовтня 2023 р.); *освітньому процесі* – під час підготовки лекцій, навчальних і практичних посібників, методичних рекомендацій, тестових завдань і дидактичних матеріалів з кримінології, кримінального права, кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також при проведенні різних видів занять із відповідних дисциплін у процесі підготовці бакалаврів та магістрів за спеціальністю 081 «Право» та в системі підвищення

кваліфікації працівників Національної поліції (акт Національної академії внутрішніх справ від 14 серпня 2023 року).

Дисертацію оформлено відповідно до встановлених МОН України вимог, викладено національною мовою, науковим стилем, текст належним чином відредаговано.

Даючи позитивну оцінку рецензованій дисертації, маю зауважити на наявності окремих суперечливих та дискусійних положень, які потребують додаткової аргументації або пояснень під час публічного захисту:

1. Об'єкт дисертаційного дослідження В.О. Люлін визначив як «кримінальна протиправність у сфері ВКГ». На мою думку, таке його визначення обумовлює обґрунтовані уточнюючі питання з цього приводу: Чому обрано саме кримінальну протиправність, а не суспільну небезпечність, або негативні соціальні практики у сфері ВКГ об'єктом дослідження? Що таке кримінальна протиправність у будь-якій сфері, у тому числі й у сфері ВКГ? Як розкрито кримінальну протиправність у сфері ВКГ у роботі (окрім запропонованої автором класифікації кримінальних правопорушень)? Як на думку автора модифікується кримінальна протиправність у сфері ВКГ на доктринальному рівні, у контексті розроблення проєкту КК України (<https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>)? І чи не видається автору нормативістський підхід у кримінології тим, що обмежує предмет кримінології в цілому?

2. На с. 23 дисертації автор вказує, що ним удосконалено періодизацію розвитку наукових знань щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері комунального господарства з виокремленням «радянського», «перехідного» та «сучасного» періодів. Детальний аналіз змісту роботи не надає можливості ознайомитись з характеристикою цих періодів. Єдиним змістовним згадуванням на зазначені періоди є посилання на дисертацію С. А. Шубіної «Запобігання привласненню, розтраті майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем у сфері житлово-комунального господарства в Україні» (с. 41-42). Запропонований підхід автора до періодизації видається не зовсім обґрунтованим через те, що фактично він стверджує, що проблеми ВКГ до радянського періоду взагалі не підіймались у кримінологічній науці. Більш того, під час захисту хотілося би почути від автора стислу характеристику періодів розвитку наукових знань щодо запобігання кримінальним правопорушенням у сфері комунального господарства.

3. Наступне зауваження – також методологічного характеру. Автор, на жаль, не використовує у дослідженні порівняльно-правовий або компаративістський метод, що, на нашу думку, обмежує комплексність отриманих результатів. Безумовно, на окремих сторінках роботи вчений звертається до зарубіжного досвіду та характеризує його узагальненими терміном «країни Європи» (с. 54, 59, 97, 106). Однак у роботі не вистачає аналізу зарубіжних моделей, існуючих практик запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ.

4. На сторінках дисертації ми неодноразово зустрічаємо твердження автора про те, що ним розроблено наукові основи кримінологічної методики запобігання кримінальним правопорушенням у сфері ВКГ (с. 22, 214). Однак, детальний аналіз роботи не дає підстав говорити саме про методику запобігання кримінальним правопорушенням у кримінологічному її розумінні. Скоріш за все мова йде про наукові основи запобігання. У продовження цього зауваження можна також навести твердження автора про те, що ним «запропоновано План заходів щодо запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства на 2025–2030 рр.» (с. 4, 26, 172, 221). Аналіз роботи дає можливість вести мову про нарис, або концептуальне доктринальне розуміння цього Плану. На жаль, тексту самого Плану робота не містить.

5. Не зрозумілим дослідницьким підходом автора є уникнення питань кримінологічної віктимології у досліджуваній сфері. Безумовно, від кримінальних правопорушень у сфері ВКГ можуть потерпати як індивідуалізовані особи, так і суспільство в цілому. Ураховуючи ж показники латентності кримінальних правопорушень у досліджуваній сфері (які наводить автор) звернення до вітимологічних проблем видається над необхідним.

6. І останнє. Із урахуванням того, що кримінальне правопорушення, передбачене ст. 191 КК України часто є предикатом суспільно небезпечного діяння, передбаченого ст. 209 КК України (легалізація (відмивання) майна, отриманого злочинним шляхом), запобігання якому є одним із пріоритетних напрямів забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану, автору варто було б акцентувати увагу на проблемі взаємозв'язку між наведеними діяннями та поглибити дослідження особливостей взаємодії між суб'єктами запобігання цим кримінальним правопорушенням. Вказане актуалізується також із огляду на те, що, відповідно до положень національного кримінального процесуального законодавства, вказані діяння відносяться до підслідності різних органів досудового розслідування, серед яких Національна поліція, органи Бюро економічної безпеки України та НАБУ. Під час побудови системи запобігання варто було б також враховувати корупційні складові кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України, що дозволило б побудувати більш комплексну стратегію протидії таким діянням.

Водночас, висловлені зауваження стосуються переважно спірних питань дослідження або ж окремих недостатньо чітко викладених позицій. Здебільшого, вони носять характер побажань й мають послужити основою для дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Їх наявність не знижує достовірності основних висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації, не спростовує її загальної концепції та положень, що становлять наукову новизну дослідження й виносяться на захист.

Загальний висновок по дисертації.

Враховуючи викладене, вважаю, що тема дисертації Люліна Валерія Олександровича «Запобігання кримінальним правопорушенням на об'єктах водопровідно-каналізаційного господарства України» є актуальною. Аналіз тексту дисертації свідчить про відсутність порушення автором вимог академічної доброчесності. У роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації. Зокрема, у рецензованій праці не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації тощо. Викладені в дисертації рекомендації та конкретні пропозиції є теоретично обґрунтованими та аргументованими, хоча і не позбавлені дискусійності. Висновки та рекомендації, отримані під час дослідження, мають важливе практичне й теоретичне значення для кримінологічної науки та правозастосовної практики. Основні положення дисертації з належним ступенем повноти були відображені авторкою у наукових статтях, кількість і якість яких відповідає вимогам щодо публікацій, зарахованих за темою дисертації.

Таким чином, дисертація, представлена Люліним Валерієм Олександровичем, є самостійним завершеним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення наукового завдання, яке має істотне значення для розвитку кримінологічної науки. Актуальність і рівень розкриття поставлених проблем, новизна дисертації і ступінь обґрунтованості винесених на захист наукових положень, повнота їх апробації повністю відповідають відповідно спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Люлін Валерій Олександрович, на підставі прилюдного захисту, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

**Офіційний опонент –
перший проректор Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор**

Єгор НАЗИМКО